

O pravnem položaju neporočenih življenskih drugov.*

Dr. Metod Dolenc.

I. Okvir razprave. Znana resnica je, da presojuje pri nas moža in ženo, ki živita brez poroke v življenski skupnosti, drugače, če pripadata višjim slojem, drugače, če sta proletarca v mestu, še drugače, če prebivata na deželi. V prvem primeru se govori o „gospodu in milostljivi“, v drugem in tretjem pa gre za „divji zakon“, ki se zanj v mestih malo brigajo, na deželi pa ga pisano gledajo in mnogokrat sploh ne trpé. Seveda pa mislimo pri tem na neko tako o r e k o č t r a j n o razmerje med neporočenima osebama, ki se niti ne branita morebitnega potomstva iz svojega razmerja. Ne štejemo pa sem priležništva, ki je usmerjeno le na uživanje sladostrastja spolnega gona, pa traja le kratek čas, pač toliko, da se drug drugega naveličata. O tem zadnjenavedenem razmerju tu sploh ne bomo govorili.

Predmet naših razmotrivanj bodi predvsem vprašanje, ali se sme po našem današnjem pravnem redu govoriti o prej omenjenem trajnem razmerju med neporočenima osebama kot o neki **pravni instituciji** ali mar le o nekem toleriranem dejanskem položaju. V drugi vrsti se bomo bavili tudi z vprašanjem, ali kaže, da senaj naša zakonodaja z ozirom na pridobljene izsledke o prvem vprašanju izpremeni ali dopolni.

Če pa hočemo ti vprašanji pravilno načeti in rešiti, moramo najprej poedine vrste spolnih razmerij med osebama različnega spola premotriti po vidiku, ali gre pri njih za točno opredeljene institucije ali ne.

O zakonu ali braku tu ne bomo ničesar posebej navajali; preznana je njegova točna opredelitev. Poleg njega pa ne vidimo nobenega spolnega razmerja več, ki bi bilo zakonito definirano, razen prostytucije. V pravilniku k zakonu o pobijanju spolnih

* Razširjeno predavanje v društvu „Pravniku“ dne 18. marca 1936.

bolezni z dne 15. junija 1934. smo dobili nekakšno definicijo prostitucije. Kot takšna naj se namreč smatra spolno občevanje ženske z več moškimi osebami za nagrado kakor tudi izvrševanje spolnega čina na način, ki žali javno нравnost. V drugem delu te definicije opredelitev ni točna, ker bi se dalo po tem besedilu tudi spolno občevanje med pravimi zakonskimi soprogi semkaj podrediti, če žali javno нравnost. Vendar naj ostane za naše razmišljanje to vprašanje na strani. Zadostuje naj, da ugotovimo: Skrajna pola legalno definiranih institucij sta pravi brak in prostitucija; **nekje vmes med njima** pa se dá vsekakor zamisliti razmerje, ki ni brak, ne prostitucija, ampak kolikor toliko trajna življenska skupnost dveh oseb različnega spola brez poroke. O tem razmerju je govora in o njem hočemo ugotoviti, kako gleda nanj naš pravni red.

Najprej ugotavljamo na eni strani splošno znano dejstvo, da naše obče državljsko pravo ne govori nikjer o takšnem razmerju ne *verbis expressis*, ne *tacite* in da so otroci iz takšnega razmerja prosto: nezakonska deca. Na drugi strani pa moramo poudariti nasledni manj znani dejstvi.

P r v i č : Naša zakonodaja je že od l. 1922. dalje pravno upoštevala tudi ženo, ki živi z možem brez poroke v življenski skupnosti, dalje pa tudi njeno deco, namreč kot upravičence, ki jim gre zavarovanjska podpora po smrti zavarovanega moža-delavca. Da bi isto veljalo v primeru, če je bila žena-delavka, ki je bila zavarovana, pa je umrla, tudi za njenega življenskega druga, ne bo pravilno. Razen § 45. zak. o zavarovanju delavcev z dne 14. maja 1922., ki vsebuje ravnokar razmotrivo določbo, imamo še naredbo o zavarovanju državno-prometnega osebja z dne 20. maja 1922. Razdobje med obema zakonodajčevima emanacijama je znašalo komaj teden dni, tako da bi pričakovali nekakšno *lex geminata*. V resnici pa zastopa drugonavedena naredba nekaj bistveno različnega. V dobrote zavarovanja je po tej naredbi vključen le tisti neporočeni zakonski drug, ki sam zase nima poročenega zakonskega druga, ki torej ni od prej oženjen, pa razveden ali ločen, ki mu pa veljavni zakoniti predpisi onemogočajo stopiti v nov zakonit brak. Še bolj pa je utesnjena pravica na izkoriščanje pokojninskega sklada po pravilniku o pokojninskem skladu stalnih monopolnih delavcev z dne 30. decembra 1935. Tu pa ni nič več govora o pravicah neporočene življenske družice zavarovanega delavca. Vendar pa so zenačeni njih neza-

konski otroci z zakonskimi, torej tudi tisti, ki so bili rojeni od neporočene življenske družice. Mimogrede naj pripomnimo, da naredba o pravilih za bratovske skladnice z dne 1. decembra 1924. za čisto podobne primere ne dovoljuje nobene razširitve ugodnosti iz zavarovanjskega razmerja na nepravo ženo in njeno deco.

To bi bilo nekakšno pozitivno upoštevanje neporočenih življenskih drugov, ki je dobilo izraza kot nekakšen *privilegium favorabile*.

Drugič: Stečajni zakon z dne 22. nov. 1929. ima določbo, po kateri štejejo za „bližnje sorodnike“ tudi osebe, ki žive s stečajnim dolžnikom „u vanbračnoj zajednici“, torej točneje: v izvenzakonski življenski skupnosti. Krvno sorodstvo iz takšnega razmerja je zenačeno z bračnim sorodstvom. Glede vseh teh oseb so za primer, da so bile neopravičeno obdarovane, ustrezna pravna dejanja izpodbojna prav tako, kakor da bi bila sklenjena s pravimi krvnimi sorodniki ali člani svaštva. V tem primeru imamo torej opraviti z zakonito odrejenimi posledicami, ki se navezujejo na izvenbračno spolno razmerje in ki posezajo krepko v zasebnopravne odnose; to pot pa kot *privilegium odiosum*, ki zadeva enako moške in ženske osebe.

Videli smo torej, da predpisuje zakonodavec (v dobi zadnjih 14 let) razmerju neporočenih življenskih drugov in družic izvestno pravno relevanco, da ustanavlja zanj določbe, ki tvorijo del pravnega reda, ne da bi to razmerje točno opredelil, kamo-li legalno definiral. Po pravici se smemo torej vprašati, ali ima to novejšo, modernejše zakonodavčevno gledanje na naš problem vpliva na ostalo pravo, zlasti pa na tisti *code x*, ki je poklican, da ščiti s kazenskimi sankcijami pravno dobrino morale, ki je postulat priznanega monogamičnega braka.

Vsaka zakonodaja pa mora biti trdo povezana s pravno zavestjo tistega naroda, za katerega naj veljá. Za to smatramo za potrebno, da pregledamo predvsem zgodovinsko razvojno črto, po kateri se je gibal vrednotenje tistih pravnih prilik, ki so v zvezi z vprašanjem o upoštevanju nepravih zakonov. Da ostanemo kolikor toliko v bližini miselnosti slovenskega kmečkega naroda, bavili se bomo le s tistimi zgodovinskimi pravi, ki so še komponenta našega današnjega pravnega reda.

II. Zgodovinski podatki iz časa pred francosko revolucijo. Josip U n g e r je izdal l. 1850. monografijo z naslovom: „*Die Ehe in ihrer welthistorischen Entwicklung*“. V tem svo-

jem slovečem prvencu je obdelal na zanimiv način orientalski, mohamedanski in grški svet. Ni pa še poznal novejših pravnozgodovinskih izsledkov sumerskega, asirskega in hetitskega prava. Predaleč bi nas vedlo, ako bi se tudi s temi starejšimi pravi bavili, dasi imajo in poznajo tudi ta prava nekakšne slutvozakone. V naših izvajanjih bi se hoteli sklicevati le na Un g e r j e v e sijajne dokaze, da je moralo priti v rimskem pravnem redu do dualizma, ki je poznal strogi in prosti zakon (brak). Po *Ciceronu* (Topic. cap. 5): citiramo: „*Genus est uxor, eius duae formae; una materfamilias earum, quae in manum convenerunt, altera earum, quae tantummodo uxores habentur*“. Toda tudi prosti brak je bil legalni brak, v katerem se je uveljavljala enakopravnost pripadnikov obeh spolov. Šele v poznejši dobi, v dobi cesarja Avgusta, je prišlo do zakonitega obravnavanja nove oblike živiljske skupnosti, t. j. k o n k u b i n a t a. Če primerjamo to rimskopravno institucijo, ki jo je Karl Cz y c h l a r z tako sijajno označil s kratko definicijo: „*Keine Ehe ist der Konkubinat*“, z našim, kakor smo videli, pravno obravnavanim razmerjem neporočenih živiljskih drugov, moramo poudariti, da je bil pri Rimljanih konkubinat dejansko, ne pa pravno razmerje, ki mu je bila *affectio maritalis* povsem tuja, dalje, da so bili otroci iz takšnega razmerja nezakonski, slednjič, da se konkubinat s *honesta femina* sploh ni smel skleniti, ker bi se v nasprotnem primeru kaznoval kot *stuprum*. Pri nas pa se ne vpraša niti po *affectio maritalis*, niti po *femina honesta*, ampak vsa važnost se polaga na o b l i k o nastanka razmerja, s katerim pa se ne sme delati javno pohujšanje.

Krščanstvo je od IX. stoletja dalje vsak konkubinat zabanjevalo. Vprav Josip Un g e r j e v je v posebnem poglavju že omenjene monografije podčrtal „*die ausschliesslich spiritualistische Richtung, welche das Christentum nahm*“. Ta smer je vedla do zakramentalnega pojmovanja braka in do nerazvezljivosti zakonske vezi. Isti Un g e r j e v razmotriva pomen jutrne v germanskem pravu in pravi, da so pri drugih starejših narodih smatrali ženo-soprogo po prvi poročni noči za moževo sužnjo, Germani pa so jo za izgubljeno devištvo nagradili in ji poleg tega obečali za primer vdovelosti gmotno varnost. Pri takšnem pravnem pojmovanju pač ni misliti, da bi se bila mogla trpeti skupnost živiljskih drugov brez skorajšnje poroke. Ženski spol je postal v srednjem veku predmet spoštovanja in oboževanja.

Naši Slovenci, ki so v srednjem veku bridko okusili jarem germanskega političnega in prosvetnega zavojevanja,

so živeli v prvi dobi srednjega veka, zlasti v dobi pokristjanjenja, v zadrugah, ki se niso mnogo razlikovale od tistega tipa združnega življenja, kot se je ohranilo pri južnih Slovanih do današnjih dni. Ustroj zadrug ni dopuščal življenske skupnosti izven pravilno sklenjenega braka. Slovenci niti niso imeli mnogo opraviti z nezakonsko deco, sicer bi si ustvarili zanjo svojo besedo. V resnici so si izraz „pankrt“ za nezakonsko dete izposodili šele iz nemške terminologije.

Protestantizem je prinesel, kakor uči U n g e r, novega duha v pojmovanje institucije braka. On pravi za to dobo tako-le: „*Wie im Clerus mit dem Cölibate die Unzucht, so nahm auch in der Welt mit der Herrschaft der Liebe ausser der Ehe die Entartung und Entweihung aller sittlichen Bande zu. Die Ehe selbst wird nur mehr als ein hemmendes, lästiges Band betrachtet, welches man keinen Anstand nehmen dürfe zu verletzen*“. Značilna je v tem pogledu neka odredba z dne 1. februarja 1744. iz Srednje Nemčije (Hanau), ki zakazuje sodiščem, naj nosečo žensko, ki hoče tožiti na podlagi moževe obljube, da jo poroči, kar zavrnejo. Kajti takšne ženske naj bi same pazile, da ne pridejo v nesrečo. Zapeljivec je bil torej tu še na boljšem, kot po poznanih določbah po *code Napoléon*. Po francoski krilatici je veljalo: „*en mariage trompe qui peut*“; za pravno upoštevanje nepravega braka ni bilo mesta, niti ne potrebe.

Naš Slovenec tudi v dobi po protestantizmu do francoske revolucije ne kaže znakov pokvarjenosti: Ostal je na braniku zakonske morale. O tem nam pričajo zapisniki o slovenskih ljudskih sodiščih izza konca XVI. do začetka XIX. stoletja. Tu se čita sempatam, toda zelo redko, da je tožil gornik ali član srenje, da živita dva v koruznem zakonu. Razdruženje jima je bilo nujno zapovedano, mnogokrat je sledil celo izgon obeh prešuštnikov iz gorice ali sela. Niti treba ni bilo, da bi grešnika trajno živela v spolnih odnošajih na gorici ali v selu. Že en sam primer prešuštvovanja, ki je bil dokazan, je zadostoval za izgon ali pa, če ta ni bil mogoč, za drugo občutno kazen. Pri takšnem ocenjevanju divjih brakov je ostalo med Slovenci na kmetih, seveda poglavitno iz verskih ozirov. Celo nezakonska deca se je kaj rada označevala že ob krstu kot takšna: Dajali so nezakonskim otrokom nenavadna imena kot Pankrac, Servac, Tekla i. pod. Vse to je bilo globoko ukoreninjeno v narodni duši, na tem niti francoska revolucija ni mogla ničesar izpremeniti.

III. Pravni položaj v Avstriji od XIX. stoletja dalje. Slovenci so delili usodo Avstrije, za nje je veljala avstrijska centralistično urejena zakonodaja. Zlasti je to občutil prosti slovenski narod na deželi, ko je izgubil zadnje ostanke svojega avtonomnega sodstva in s tem tudi svoje pravo.

Glede našega problema je prednjačilo v vsej Avstriji cerkvenopravno pojmovanje, da tvori prejšnji javni ali občeznani (notorični) konkubinat za nupturiente zadržek *publicae honestatis*. V obč. drž. zakoniku ni nikjer niti spomina o nepravem braku ali o konkubinatu. Nezakonski otroci nimajo takšnih pravic kot zakonski. Samo dediščinske pravice po materi imajo enako njeni zakonski in nezakonski otroci.

Niti toleriralo se ni stalno razmerje neporočenih življenskih drugov. Značilno je bilo, da se je razvijala t. zv. npravstvena policija kot mogočen činitelj pri reguliranju vprašanja sožitja dveh oseb različnega spola brez poroke. Nižjeavstrijski vladni dekret z dne 18. decembra 1803. je še odredil, da naj se v tistih primerih, ki se v njih ni mogla dati dispensa od zakonskih zadržkov, poskrbi, da take osebe ne bodo, kakor se to običajno dogaja, skupaj stanovale. V občem policijskem dekretu avstrijskega dvora z dne 13. marca 1825. je bilo zaukazano, da naj se strogo pazi na konkubinate; tujci, ki živé v takšnem razmerju, morajo biti iz kraja izgnani. V okvirni državni zakon o ustanavljanju občin z dne 5. marca 1862. je bila sprejeta posebna določba o bivanju v občini, ki je pozneje prešla v občinske rede poedinih provinc. Ona se je na rahlo dotikala tudi vprašanja neporočenih življenskih drugov. Imela je to-le besedilo: Občanom in tujcem, ki se izkažejo s svojo domovinsko pravico ali vsaj pokažejo, da so upotili korake, da pridobe takšno pravico, občine ne smejo dotlej, da ne padejo v breme javni miloščini in žive s svojimi ljudmi na neoporečen način, zabranjevati bivanja v občinskem okolišu. Vprav ta (od nas podčrtana) določba pa je postala rezko orožje zoper neporočene življenske drugove, divje zakone. Po ekstenzivni interpretaciji te določbe je prišlo celò mnogokrat do neopravičenih izgonov nezaželenih oseb. Že l. 1872. je bilo treba v tem pogledu zaježiti prebobotno se razvijajočo prakso. Ministrstvo notranjih zadev je izdalo v nekem posebnem primeru odlok z dne 19. julija 1872., da skupnost življenja dveh oseb različnega spola sama na sebi še ni konkubinat, ki bi javno npravnost žalil in povzročal obče pohujšanje. Upravno sodišče pa je l. 1879. izreklo, da pomenja neoporečenost življenja tako

življenje, ki mu ni v javnosti očitati, da je brezčastno. Še mileje pa je isto sodišče sodilo l. 1903., ko je tolmačilo citirano določbo občinskega reda tako, da mora konkubinatsko razmerje po svoji kakovosti in notrieteti ogražati javno nraavnost. Tu se torej vidi, kako se je presojanje v govoru stoječega razmerja čedalje bolj odstranjevalo od prvotnega strogega pojmovanja. Ideje socializma in tudi komunizma so se že zajedale v celokupni družabni ustroj, pa se niso niti pred življenjem v zakonu ustavile.

Vendar je bivša Avstrija še ostala pri zakoniti določbi § 168 novel. o. d. z., ki odreka nezakonski materi, torej tudi neporočeni življenski družici, pravico, da bi smela že pred porodom v naprej zahtevati stroške poroda in šestmesečno preživnino, če njeno življenje glede spolne morale ne bi bilo nepriekorno. Mislimo pa, da bi se moglo o neporočeni življenski družici kaj takšnega le zelo redko trditi.

IV. Kritična presoja sedanjega pravnega položaja. V zasebno pravnem oziru smo ostali povsem na stališču novel o. d. z. Le v pogledu določb iz konkurznega zakona smo dobili zenačenje neporočene žene in nezakonske dece s pravo ženo in zakonsko deco kot *privilegium odiosum*. K temu pa moramo takoj dodati še nadaljnje določbe, ki nam ta „privilegij“ pokažejo v še odioznejši luči. Omenjeno izenačenje velja le glede izpodbojnosti obdaritve in odsvojitve imovinskih kosov, če so bile naklonjene ali namenjene „bližnjim sorodnikom“, torej po posebni določbi tudi neporočeni ženi in njenim nezakonskim otrokom. Na drugi strani pa je določeno, da sme upravitelj stečajne mase stečajnemu dolžniku prepustiti (§ 5) samo za njegovo „osebo in njegovo rodbino“, torej le za bračnega druga in zakonsko deco, nujno potrebno preživnino in preskrbo, ne pa za njegove bližnje svojce, med katere bi spadali neporočena življenska družica in nezakonski otroci. Analogne določbe o prepustitvi izvestnega dela imovine za preživljanje in preskrbo dolžnika in njegove rodbine ima tudi zakon o prisilni poravnavi izven stečaja, tu pa tako, da govori le o rodbini (§ 30), ne da bi bil pojem razširjen kakorkoli, a nujno vzdrževanje se dovoljuje le za dolžnika in one osebe, ki jih „mora dolžnik po zakonu vzdrževati“. S tem je v skladu stališče, ki ga zavzema zakon o izvršbi in zavarovanju z dne 9. julija 1950. Ob prisilni upravi zemljišča ali hiše se dopusti uporablanje prostorov, ki so potrebni za bivanje zavezanca in „njegove rodbine, ki živi skupno z njim“. Mišljena je seveda le zakonita rodbina, pa še tu je naprav-

ljena utesnitev, da morajo rodbinski člani pri njem živeti. O bivanju potrebnih poslov pa ni govora. Pričakovati bi smeli tudi tu zenačenje določb v pogledu konkurznega in poravnalnega prava, pa ga ni.

V javnopravnem pogledu smo že ugotovili, da imamo opraviti z različnimi tipi privilegija glede ugodnosti zavarovanja. Tudi tu bi smeli pričakovati izvestne enotnosti, vsaj govore prav isti socialni razlogi za prisilno zavarovanje v vseh primerih zakonov ali pravilnikov enako. V resnici pa je stvar drugačna. Zakon o zavarovanju delavcev naklanja ugodnosti iz zavarovanja kratkomalo ženi, ki živi z zavarovancem-možem v življenski skupnosti in šteje njo in njeno zakonsko dečo za člane rodbine. To je prvi tip. Naredba o zavarovanju državnoprometnega osebja pa ima v mislih samo neporočeno ženo zavarovanca, ki pa ne sme biti že v drugo poročen in mora vrh tega dokazati, da mu veljavni zakoni onemogočujejo skleniti zakonit brak z ženo, s katero živi. To je drugi tip, različen od prvega, splošneje zasnovanega, pa je deloma zgrešen. Kajti po njem bi bili pogoji za uživanje zavarovanjskih ugodnosti podani tudi, če bi šlo za brata in sestro, ki sama nista poročena, pa živita v življenski skupnosti in imata celo otroke (takšen primer nam je znan iz prakse v Sloveniji). Njima je sklenitev braka po zakonu zabranjena, celo vsaka telesna združitev kazniva, toda po definiciji zakona o zavarovanju državnoprometnega osebja in delavcev, bi taka sestra, ko je preživela brata, imela vendarle pravico do zavarovanja. Svoje vrste tip, tretji po številu, je še danes v veljavi po pravilniku o pokojninskem skladu stalnih monopolnih delavcev. Tu se prišteva izvenzakonska deca k članom sklada, čeprav ne v isti vrsti kot zakonska deca; njihova mati, ki ni bila poročena, pa ne prihaja pri teh ugodnostih v poštev.

Radi popolnosti naj še omenimo to-le: Pričakovali bi, da bi se vsaj približno oziralo na socialne potrebe, ki se pojavljajo ob prestanku razmerja brez poroke, zlasti ob smrti obrtnika. Zakon o obrtih z dne 5. novembra 1931. pa jemlje v misel kot prevzemnico edino le vdovo, in to do zopetne omožitve (§ 14), govori tudi o vzrokih za razvezo službenega razmerja na obeh straneh, pri službodavcu in -jemalcu pa le glede članov rodbine (§§ 238, 273) in ustanavlja slednjič pravila tudi za zavarovanje članov obrtniških društev, toda vsepovsod predpostavlja samo zakonito bračno sorodstvo.

Tudi pri razmerju med državo in državnimi uslužbenci bi se smelo vprašati, ali ne bi kazalo, da bi se vsaj nezakonski deci uslužbenca priznala pokojnina. V § 147 zak. o ur. pa je rečeno, da pripada rodbinska pokojnina zakoniti ženi in otrokom rojenim v zakonu ali pozakonjenim. Nastane ob tem besedilu vprašanje, ali more dobiti nezakonski otrok umrle matere — državne uslužbenke, pokojnino?

K javno pravnim vidikom za presojo našega prava glede neporočenih življenskih drugov spada pa tudi vprašanje o dopustnosti prebivanja na občinskem ozemlju.

Videli smo, da so občinski redi v bivši Avstriji nudili možnost izгона radi divjega zakona, sprva precej na široko, pozneje v zelo utesnjemem obsegu. Naša kraljevina je dobila zakon o občinah, 14. marca 1933. za podeželske, 22. julija 1934. za mestne občine. Redaktorji teh zakonov so bili brez dvoma dobro informirani o razvoju vprašanja, ki je v govoru, v Avstriji, so torej namenoma vse tiste določbe, ki so se dale izkoristiti za izganjanje „koruznih zakoncev“, izpustili in jih nadomestili s predpisom, da imajo „prebivalci občine, če tudi niso njeni pravi člani (občinarji), pravico bivati v občini, kolikor to ni po veljavnih predpisih drugače določeno“. V tem pogledu pa velja sledeče:

Člen 9. Ustave pravi, da se ne more nihče v državi izgnati iz enega v drug kraj, razen v primerih, ki jih je zakon izrečno predvidel.

Določba 3. odstavka § 57 Kz. pravi, da se ne sme (*scilicet*: s kazensko obsodbo) nihče izgnati iz svoje domovinske občine. Za druge prebivalce občin pa pride v poštev določba prvega odstavka istega paragrafa, da se sme izreči v sodbi poleg robije ali strogega zavora izgon iz izvestnega kraja, če se mora smatrati glede na način izvršitve ali na nagibe storjenega kaznivega dejanja, da bi bilo obsojenčevo bivanje v tistem kraju nevarno za pravni red. Potemtakem zbog razmerja med neporočenima življenskima drugovima po kazenskem zakoniku ne bo izгона razen, če živita druga v krosramnem razmerju in se obsodita na robijo ali najmanj strogi zapor, vse to pa le pod pogojem, da bi njuno življenje povzročalo izgrede ali drugačna kazniva dejanja. O izgonu v drug kraj po zakonu o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 6. januarja 1929., ki se izvrši z odlokom upravnopolijskega oblastva prve stopnje, mislimo, da ni treba govoriti, ker ne vidimo predpostavke, da bi takšni neporočenci s svojim skupnim življenjem kot takim motili red in mir.

Kritična presoja pravnih norm, ki se sučejo okrog našega problema, kaže, da imamo danes opraviti s pozitivnimi legalnimi normami, ki dajejo poseben lik stalnega sožitja dveh oseb različnega spola. Nič več ne stoji zakonodavec na stališču, da zanj takšna razmerja ne eksistirajo, da za sožitje neporočenih drugov ni potreba sploh nobene legalne ureditve. Če daje temu liku zakonodavec izvestne javno-pravne ugodnosti po umrlem drugu ali če preprečuje prejem izvestnih ugodnosti, ki si jih dajeta na področju zasebnega prava druga medsebojno za živa, potem to ni več zgolj dejanski položaj, ampak po pravu priznana in kolikor toliko že legalno regulirana pravna institucija. Seveda gre le za prvi njen zametek, ker moramo priznati, da ne vidimo še togega okvira, ki si ga je zamislil zakonodavec, ko je ustanavljal posamezne določbe glede neporočenih življenskih drugov. Toda nastanejo težka vprašanja:

Kaj se zahteva za tak lik sožitja dveh oseb različnega spola? Izvestna stalnost ali doba razmerja? Skupnost gospodarstva? Deca? Dogovor glede vseh teh vprašanj? Kdaj neha označeno razmerje? Vse to je še nejasno in utegne postati navzlic socialno dobro zamišljenim zakonodavčevim nameram v praksi zelo sporno.

To bi bil po vsej priliki odgovor na prvo vprašanje, ki smo si ga zastavili, ko smo govorili o okvirju naših razmotrivanj. Sledi naj priprava za odgovor na drugo vprašanje, ki se tiče zakonodajne politike.

V. Ustavna vprašanja. Izhodišče nam mora biti sedaj veljavna „septembrska“ ustava, ki je sprejela v čl. 21. določbo o tem, da stoji brak, rodbina in deca pod državno zaščito. Preden se lotimo presoje, kako se je naša zakonodaja oživotvorila zlasti glede kazenskopravne zaščite braka, rodbine in dece, si moramo biti o *ratio legis* te zaščite na jasnem.

Vidovdanska ustava je stvar drugače oblikovala kot septembrska. V čl. 27. je Vidovdanska določala, da država skrbi za narodno zdravje, za posebno zaščito mater in male dece, za borbo zoper akutne, kronične in nalezljive bolezni itd., v naslednjem čl. 28. pa je dekretirala: „Brak stoji pod zaščito države“. Glede pomena tega pravila se je v književnosti trdilo n. pr., da se brak kot zakonita institucija ne sme obravnavati kot predmet privatne pogodbene prostosti (Gr. K r e k, *Grundzüge des Verfassungsrechtes*); da se zakonski otroci ne smejo zenačevati z nezakonskimi (Sl. J o -

v a n o v i ć), ali, da ustava zahteva zaščito braka in pobjanje njegovih surogatov (K o s t i ć). Čl. 27. in 28. Vidovdanske ustave pa sta v čl. 21. septembrske ustave (z dne 3. sept. 1931.) stisnjena glede braka, rodbine in dece v en sam stavek, namreč tako, da stojte te institucije pod zaščito države. S tem na jasnosti določbe pač nismo ničesar pridobili.

Nam se zdi, da leži poudarek na tem, da je čl. 21. septembrske ustave uvrščen na prvem mestu oddelka „Socialne in ekonomske odredbe“ in da se je s tem v tistem času, ko je ustava nastajala, hotelo posebno poudariti, da so brak, rodbina in deca zadeve, ki jih država ne bo pustila v nemar, kakor so to storili boljše viki, ampak ona jih bo v duhu srednjeevropske prosvete sama s svojimi zakoni urejevala.

Če si ogledamo norme kazenskega zakonika, pridemo pač do spoznanja, da so tudi le-te zgrajene, kolikor se tičejo braka, rodbine in dece, povsem v srednjeevropskem duhu protiboljševiške miselnosti. Za nas pa nastane vprašanje, ali se ugotovljeno zakonodavčevo priznanje razmerja med neporočenima življenskima drugovima sklada tudi s stališčem kazenskih zakonov glede zaščite braka, rodbine in dece in, če temu ni tako, kaj naj bi se ukrenilo, da bo vse v redu.

VI. Kazenskopravni pogledi. Da pridemo do smotrnega pregleda ustreznih določb, bomo govorili po vrsti o braku, rodbini in deci in to predvsem v materialnem kazenskem pravu, vmes pa bomo vpleli tudi predpise formalnega kazenskega prava.

a) **Bračna zveza.** 1) Kdor odvede žensko osebo s silo, s pretnjo zločina ali prestopka ali s prevaro v nameri, da bi on ali kdo drugi stopil z njo v zakon, se kaznuje z zaporom, pod izvestnimi okolnostmi celò z robijo do 5 let (§ 246 Kz.). Analogija ni dopustna. Tisti torej, ki stori isto dejanje, vendar z namero, da bi živela mož in ženska v življenski skupnosti kot neporočenca, ne more biti in ni kazniv po § 246 Kz. Kaj naj bi bilo tu boljše zaščitenost, zakonska zveza kot takšna ali prostost ženske glede svojega spolnega življenja? Če obvelja drugo, bi moralo biti tako dejanje tudi v primeru neporočencev kaznivo. Res pa je, da v prvem primeru pozneje resnično sklenjen brak odpravi kaznivost storilca, ki pa zopet oživi, če se brak razveljavi. Vse to pa bi moglo ostati v primeru odvedbe z namero živeti v življenski skupnosti brez poroke, ako bi prišlo navezadnje vendar le do poroke in braka.

2) Zavedba neomadeževane maloletne deklice v starosti od 14. do 21. leta k spolni združitvi ob zlorabi njenega zaupanja (§ 276 Kz.); izkoriščanje gmotne stiske ali nuje spolno neomadeževane ženske (§ 277 Kz.); odvedba spolno neomadeževane ženske osebe s silo, pretnjo ali prevaro, da bi živel z njo v nečistosti (§ 278 Kz.), — vse to se ne kaznuje, če se storilec s takšno žensko, torej objektom svojega kaznivega dejanja, pozneje oženi. To ima za posledico, da se more celo po pravnomočni obsodbi ali po prestani kazni obnova postopanja dovoliti in storilec oprostiti od obtožbe. A *contrario* sledi: Če oženitev ni mogoča, ker je n. pr. zakonit zadržek na potu, niti sporazumno sklenjena dolgotrajna skupnost življenja z rojstvom dece ne vede do obnove, zlasti ne pri zločinstvu po § 278 Kz., ki se preganja po službeni dolžnosti. Prostovoljnost, ki odloča glede življenske skupnosti, bi morala tu vendar le nadomestiti pogoj, da se sklene brak.

3) Dolžnosti pričevanja se po § 169 s. k. p. oproščajo osebe, ki so z obdolžencem zaročene, dalje pa tudi obdolžencev zakonski drug, čeprav zakon ne velja več. Ali je mislil zakonodavec pri zaročencih tudi na neporočene življenske drugove? Brez dvoma ne, in vendar porečemo: Ker je v tem primeru formalnega prava analogija dopustna, sme se dovoliti pravna dobrot odklonitve pričevanja v vseh primerih, kjer iz dejanskega položaja ne izhaja, da bi neporočena življenska drugova možnost poroke v bodočnosti *omni modo a priori* izključevala. S tem pa je tudi rešeno vprašanje glede pravne dobrote zbog bračne zveze. Ni treba, da bi se sklicevali na znane določbe konkurznega zakona in pravilnikov o zavarovanju, ker pride do možnosti odklonitve pričevanja že po predpisih glede zaročencev. Vsekakor pa moramo zabeležiti, da velja vse to le za dobo resnične življenske skupnosti neporočencev.

b) Življenje v rodbini. 1) Kdor izvrši spolno okužen telesno združitev ter drugega okuži ali ga kakorkoli izpostavi nevarnosti okužbe, se kaznuje z zaporom in v denarju do 50.000 Din. Če zagreši tako dejanje mož proti svoji ženi ali žena proti možu, se začne pregon na privatno tožbo zakonskega druga (§ 256 Kz.). Iz tega sledi, da je telesna združitev spolno okuženega neporočenega druga vedno po službeni dolžnosti pregonljiva. Pri tem naj pokažemo še na določbo § 4 zakona o zatiranju spolnih bolezni z dne 6. novembra 1934., da mora vsak zdravnik odvracati bolnika od tega, da bi stopil v zakon. Če tega ne stori, je sam kazniv. Nikjer pa ne stoji, da bi bil kazniv, če ne od-

vrača, še manj odvrne bolnika, da bi pričel živiljsko skupnost z ženo brez poroke. V istem zakonu je stalo v § 9., da se kaznuje ženska, ki ve, da je okužena ali pa more to domnevati, pa vendar sklene zakon (brak), po določbi § 256 Kz. Ta določba je sedaj ukinjena (Sl. N. 41—46/1935), prav tako kakor tudi tista, da mora moški kandidat za sklenitev zakona predložiti zdravniško potrdilo. Okužena ženska sme torej sedaj vendar le skleniti zakon (brak), toda ne sme se telesno združiti z moškim. Pri ženski, ki samo domneva, da je spolno okužena, pa se ne dá več uporabiti določba § 256 Kz.; niti tedaj ne, če stopi v zakon, niti ne, če živi brez poroke v divjem zakonu. Telesne združitve ob takšnih okoliščinah sploh niso kaznive, ker se zahteva za kaznivost védenje in hotenje, da gre za združitve v stanju že nastopivšega spolnega okuženja. Domneva še ni védenje. Vse to so pač čudnoparadokсне rešitve zaščite spolnega živiljenja, ker delijo higieno v bračno in nebračno, dasi more biti in je stvarno le ena.

2) Objekt spolnega posilstva po § 269 Kz. je ženska oseba, s katero storilec ni oženjen. Logično se mora sklepati, da spolnega posilstva med zakonskima soproga ma ni. Neporočena živiljska družica ni zakonska soproga, na njej storjeno spolno posilstvo se torej kaznuje, in to po službeni dolžnosti. Če bi tudi prišlo do ovadbe zbog takšnega posilstva od strani živiljske družice, pa ona vendar ne bi izgubila ugodnosti uživanja pokojnine po umrlem možu-delavcu.

3) Objekt detomora v času poroda je nezakonsko ali zakonsko dete. Detomor zakonskega deteta se kaznuje s strogim zaporom, nezakonskega mileje, samo z zaporom. Prvi difamira, drugi ne. Neporočena živiljska družica ima torej tu prednost, ker so njeni otroci nezakonski. In vendar štejejo njeni otroci po določbah konkurznega reda in tudi glede podpor iz pokojninskega sklada za zakonske.

4) Tudi pri odpravi telesnega ploda ima neporočena živiljska družica, če je sama odpravila plod, privilegirano stališče, ona utegne biti tudi oproščena vsake kazni (§ 171 Kz.), kar bi v primeru, da je bila poročena, ne bilo mogoče. Tudi tu se križajo predpisi konkurznega reda in pravilnikov o zavarovanju s predpisi kazenskega prava. Saj uporaba analogije za materialno kazensko pravo ni dovoljena.

5) Kdor zvodi svojo poročeno ženo, se kaznuje z robijo do 10 let. Kdor pa zvodi svojo neporočeno živiljsko družico, sploh ni kazniv. Pri tej priliki naj še omenimo, da je samo tisto nečisto dejanje, (to je dejanje, s katerim kani

storilec zadostiti svoji telesni pohoti) kaznivo, ki se zagreši j a v n o. Skupno življenje neporočenih drugov pa se vobče ne da šteti med takšna javna nečistovanja. Tudi se tista oseba, ki je že v zakonitem braku, pa stopi po predpisani obliki v nov brak, kaznuje radi bigamije (§ 290 Kz.). Če pa ustanovi ista oseba življensko skupnost brez poroke, in to celò z več osebami drugega spola hkratu, ni kaznivosti. Takisto je izključeno, da bi bila preganjana neporočeni življenski drug ali družica radi prešustva s tretjo osebo (§ 292 Kz.). In vendar je jasno, da bodo vsi ti primeri takorekoč vedno povod, da greta neporočenca narazen, čeprav imata morda že kopicó otrok, prav kakor da bi šlo za razlog ločitve ali razveze braka.

6) Neporočeni življenski drug ni upravičen za tožbo, če je šla razžalitev ali kriva obdolžitev zoper njegovega umrlega druga (§ 313 Kz.). Za neporočene življenske druge ni nobenega blažjega presojanja, ki je nekakšen privilegij za bračne drugove glede tatvine, utaje, prevare itd. (§§ 324, 341 Kz.), najsi živé v skupnosti ali ne. To se pravi, da morajo biti neporočeni življenski drugovi radi vsake tatvine, utaje in prevare itd. preganjani p o s l u ž b e n i d o l ž n o s t i. Le pri tatvini ali utaji živil ali življenskih potrebščin do 100 Din vrednosti mora tudi za neporočene veljati preganjanje na predlog prav, kakor za vse druge osebe, ki žive samo same za se.

c) Razmerje staršev do otrok. 1) Napotitev otroka, da gre beračit, je kazniva, tudi če ima očeta, ki živi v divjem zakonu, ker moramo smatrati, da ima poslednje navedeni nekakšno nadzorstvo nad otrokom (§ 159 Kz.). Če pa ga napoti k beračenju neporočena življenska družica, ki ni otrokova mati, to ni kaznivo. Saj ni njegova mačeha, niti nima nad njim nobene nadzorstvene oblasti.

2) Isto vprašanje, namreč, ali je v nepravem braku skrbstvo za otrokovo osebo samo po sebi poverjeno očetu ali materi, bo treba na enak način rešiti tudi v primerih § 294 Kz., kjer gre za zanemarjenje otroka ali pa za prekoračenje strahovalne pravice. Če ni skrbstveno sodišče nezakonskemu roditelju poverilo oblasti ali nadzora *ad hoc*, mu po pravu ne pripada. Grdo ravnanje roditelja nezakonskega otroka v označenem razmerju spada torej morebiti med kazniva dejanja zoper življenje in telo, ne pa zoper zakon in rod-bino. Že na tem mestu pa naj poudarimo, da naše celokupno doslejšnje kazensko pravo nima prav nobene določbe, ki bi ustanavljala kaznivost nezakonskega očeta, če naklepoma ne bi hotel plačevati preživnine za svoje nezakonsko dete.

3) Podvržba ali zamenjava otroka, ki je star izpod sedmih let, je kazniva, če se s tem oškoduje njegovo rodbinsko razmerje (§ 296 Kz.). Po našem mnenju more to veljati glede nezakonske dece le za sorodstveno razmerje do nezakonske matere. Kajti samo ona je v rodbinskem odnosu s svojim nezakonskim otrokom. Nezakonskemu očetu se otrok ne more podvreči, da bi storilca zadele posledice po § 296 Kz. Seveda bi se pa s podvržbo otroka zagrešila prevara, ako bi bila dokazana n. pr. namera oškodovanja penzijskega sklada.

4) Dolžnosti pričevanja so po § 169 Kp. oproščeni tudi tisti, ki so z obdolžencem v sorodstvu po krvi ali z njim v svaštvu ali v razmerju varuha itd. Za naše razmotrivanje se moramo vprašati, ali veljajo vse te oproščevalne okolnosti tudi za razmerje med neporočenima življenskima drugovima, zlasti za njihovo deco. Tu gre za zakonito ustanovljene pojme iz osebnega prava. *Lege non distinguente* se bo vsaj krvno sorodstvo ugotavljalo tudi po nezakonskem rojstvu. Edino to se lepo ujema s pravnim stališčem, ki ga zavzema zakonodavec v novejšem času glede otrok iz razmerja neporočenih življenskih drugov.

VII. Zaključek. Bežni pregled določb javnega, zasebnega in kazenskega prava v pogledu našega problema nam ne nudi zadovoljive slike, zlasti ne, če se čvrsto oprimemo stališča septembrske ustave, da stoje brak, rodbina in deca pod državno zaščito. Predvsem ne vidimo nikjer enotnih smernic v izvajanju stožernega ustavnega pravila. Iz kazenskega materialnega prava smo spoznali, da se njegove določbe spričo zabrane analogije ne dajo spraviti v sklad s socialno opravičenim stališčem zakonodavca glede zavarovanja neporočene življenske družice in njenih otrok, ampak, da ga naravnost pobijajo. Le iz formalnega kazenskega prava smo z uporabo analogije prišli do kolikor toliko zadovoljivih ugotovitev. Na drugi strani pa smo morali ugotoviti iz konkurznega zakona paradokсно ureditev, da štejejo neprava žena in nezakonski otroci pri obdaritvah za „bližnje svoje“, pri preživnini pa ne itd. Navsezadnje bi kdo v tem pogledu lahko trdil, da se sme dana preskrba neporočene življenske družice in nezakonskih otrok izpodbiti kot nekakšna neopravičena daritev...

Nekoliko dejstev bi poudarili posebej. Zakonodavec je zaščiten predvsem neporočeno življensko družico. O zaščiti moškega ni govora takorekoč nikjer. Otroci iz omenjenega razmerja so upoštevani, toda premalo izrazito. Saj smo morali že ugotoviti, da ni nikjer nobene sankcije

za naklepno (določno) opustitev plačevanja alimentov za nezakonske otroke. Zelo moti tudi nedostajanje zakonitih določb o postanku in prestanku razmerja med neporočenima živiljskima drugovima. N. pr. razmerje med neporočenima osebama je trajalo le nekoliko dni ali tednov, pa je mož umrl. Kje je kriterij, da gre za nepravo ženo in ne za priležnico? Kdaj postane samo po sebi umevni početni stadij spolnega občevanja — po pravnem redu priznana razmerje neporočenih živiljskih drugov? Na drugi strani: Vzemimo n. pr., da imata neporočenca že kopico otrok, pa se spreta in mož pobegne od svojih ljudi; čez nekoliko dni ali tednov za tem pa ga zadene nesreča in on umre ali pa se celo sam usmrti. Ali je bilo tisto razmerje ki naj bi dalo podlago za zavarovalne ugodnosti, s temi dogodki prekinjeno in odpravljeno?

Ako bi hoteli izraziti vsaj nekoliko misli, kaj naj se v zakonodaji ukrene, da bi prišlo do pravega upoštevanja načela čl. 21 septembrske ustave, bi rekli tako-le:

V prvi vrsti naj se skrbi za zaščito dece. Otroci pridejo na svet enako, če gre za poročene ali za neporočene starše. Človeško dostojanstvo zahteva, da se otroci v obeh primerih razvijajo v telesnem in duševnem pogledu enako pravilno. Doslejnji zakonski predpisi niso zadostni. Če država v izvestnem oziru priznava in upošteva trajno razmerje, ki sta ga ustanovila živiljska drugova, ne da bi se izvršila poroka, ne sme dopuščati, da se ta dva potem, ko sta dobila otroke ali otroke, razdružita brez preskrbe otrok. V tem leži bistvo problema. Po § 181 Np. sodišče ne odreja zneska alimentacije, ako nezakonski oče v zadostni meri prostovoljno vrši svoje dolžnosti ali pa, kadar je po njegovih razmerah popolnoma izključeno, da bi mogel kaj prispevati za preskrbo deteta. Prvi primer nastopi, če živita neporočenca v gospodarski skupnosti, kar bo moralo sodišče ugotoviti pač po svojem prostem preudarku. Toda „držal“ pa bo ta primer le, dokler živita neporočena druga v lepi slogi! Kaj pa, če se razmerje razdere, če nezakonski oče zapusti skupno gospodarstvo in opusti skrb za vzdrževanje nezakonske dece?

V Avstriji imajo zakon z dne 4. februarja 1925., po katerem zadene kazen strogega zapora od 1 tedna do 6 mesecev tistega, ki s hudo kršitvijo svoje dolžnosti, da preživlja preskrbne upravičence, izpostavi le-te bedi ali zanemarjanju. Če je prišla pomoč tem upravičencem od tuje strani, s katero storilec ni mogel računati, to ne izključuje kazno-

vanja. Hudo kršitev pomeni tam tudi, če zavezanec namenoma noče prevzeti pridobitne zaposlitve. Kdor daje zavezancu prehrano, da mu ni treba delati, jamči kot porok in plačnik v tisti dobi, ko vzdržuje zavezanca, za preživalske zahtevke. Če živi zavezanec v hišni skupnosti ali obratu staršev in opravlja tu stalno posle, velja za zarubljivo tolikšna odmena, kolikršna se oceni za take posle po krajevnih razmerah.

Pri nas imamo le določbo § 294 Kz., o kateri smo malo prej govorili (VI., c., 2), ki se pa ne tiče posebne alimentacijske, ampak splošne vzgojevalne dolžnosti, a ta se vprav nezakonskemu očetu sama po sebi ne da naprtiti. Iz svoje prakse iz časa pred svetovno vojsko vemo, da so moški, ki so živeli neporočeni v divjem zakonu v industrijskih predmestjih Gradca in imeli že kopicco otrok, mnogokrat opustili dotlejše mirno sožitje s svojo družino in se preselili v drug industrijski okoliš, včasih celo v tujo državo. Sodišče pa je imelo skrb, da je poizvedelo za kraj nove zaposlitve in da se je alimentacija izterjala in eksekvirala. Med tem pa je seveda bivša rodbina trpela in hirala. Mnogokrat je bil vzrok, da je prejšnji „oče“ pobegnil, ker je spoznal mlajšo, prikupnejšo žensko, ki se mu je pridružila namesto prejšnje, telesno in duševno izgarane matere njegovih otrok.

Težko je reči, koliko se takšne skrajno nevšečne kršitve naravnih posledic porajanja nezakonskih otrok v razmerju neporočenih življenskih drugov dogajajo tudi v naši državi. Statistike nimamo. Ipak smo prepričani, da pride tudi pri nas do takšnih primerov, sicer sporadično, pa vendar. Tudi ti primeri so vse obsodbe vredni in država bi morala že zbog mogočnosti, da se ponavljajo, preventivno skrbeti za sankcije, ki naj zadenejo brezvestne očete nezakonskih otrok, če naklepoma opuste skrbeti za njih preživljanje. To bi bilo v skladu s predpisom septembrske ustave, da stoji deca pod državno zaščito. Tu naj bi se ustanovil prestopek po avstrijskem vzorcu. Za prvo pa naj vsaj bodoči zakon o prekrških že poskrbi, da se kaznuje brezvestnost nezakonskih očetov glede preživljanja njihovih otrok.

Po drugi strani pa ima država tudi dolžnost, kar najbolj pomagati, da se ne širi razvada sožitja v razmerju neporočenosti.

Zavedamo se popolnoma, da se v tem pogledu z zabranjevanjem omenjene razvade pod sankcijo kazni, bodisi po kazenskem zakoniku, bodisi po političnih predpisih, ne bi dalo prav nič doseči. Pozabiti ne smemo, da so v mnogih

primerih samo zakoniti bračni zadržki n. pr. z drugo žensko prej sklenjeni brak, vzrok, da živita mož in žena neporočena in da včasih komaj čakata, da zadržek odpade in se poročita. Razširitev očuvalne odredbe izгона neporočenih življenskih drugov, kot je to danes dopustno, bi pa tudi ne pomagala. To kaže vsakdanje življenje.

Vlada je hotela s projektom zakona o prekrških iz l. 1927. uvesti kazen za življenje v divjem zakonu. Tu je bilo predlagano, da se mož in žena, ki živita brez poroke na javno pohujšanje, pa se na opomin policijskega ali občinskega oblastva ne razideta, kaznujeta z zaporom do 15 dni ali v denarju do 450 Din. Ako se pa po izrečenem opominu ne razdružita, zadene ju kazen 50 dni zapora.

V letu 1934. je vlada sklicala komisijo, ki je projekt, kakor je bil prenovljen, preredigirala. Tudi v tem drugem projektu je ostala določba o kaznivosti življenja v divjem zakonu po navedenem opominu, le kazen je bila manjša. Druga, nova misel pa je bila, da se smeta mož in žena v primeru povratka „proterati“. Ta drugi del določbe je, kolikor se tiče izгона iz domovinske občine, očitvidno v nasprotju z ustavo. Kajti izgon iz domače občine se brez obsodbe rednega sodišča ne sme nikdar izvršiti, ali zakon o prekrških še ne daje kompetence za sojenjé prekrškov rednim sodiščem, ampak upravnim oblastvom. V komisiji je bilo z večino glasov (Čubinski, Frank in pisec teh vrst) sklenjeno, da naj se ves ta paragraf tudi kot nesmotrn briše. Kakšno stališče zastopa vlada v tem pogledu danes, ne vem. Težišče problema tiči v tem, da bi morala država, izvršujoč zaščito institucije braka po smislu čl. 21 septembrske ustave pospeševati sklepanje pravih brakov, s čimer bi se seveda znižalo število nepravih skupnosti sožitja dveh oseb brez poroke.

Za tiste primere, kjer med imovitejšo gospodo višjih slojev sledi prvemu in pravemu braku drugi neprav, ker je bil prvi zgrešen in docela nesrečen, ne bo treba državi ničesar ukreniti, razen če bi se vršilo n. pr. pri državnih uradnikih javno pohujšanje. Tu bi bila disciplinska kazen na mestu. Če pa te primere odmislimo, ostane med pripadniki neimovitih slojev, skoraj bi mogli trditi, vsaj 90% takih nepravih ali „divjih zakonov“, ki so se ustanovili zbog gospodarskih neprilik. Možu prija mnogo bolj tako razmerje; pravega zakona se brani. Žena pa, ki je iz spolnega razmerja, začetega morda le mimogrede, postala noseča ali že mati, se zadovolji, zaupajoč v poštenost svojega druga, vsaj s tem, da dobi kolikor toliko varen kotiček za bodočnost

sebe in svojega deteta. Švedski prof. Lindborg (Upsala) je rekel, da so mesta pasti, ki privlačujejo nosilce dobrih dednih lastnosti, kjer pa se dedna svojskost v malo rodih pokonča. Gospodarske nepravilike, izžemanje delavcev v tovarnah, so pač temu vzrok.

Tu je treba, da država vmes poseže, toda nikakor ne z odioznimi policijskimi opomini radi razdružitve. Ona naj daje pobude, da se ustanové pravi zakoni navzlic gospodarskim težavam med različnimi sloji. Naj še enkrat citiramo Josefa Ungérja, ki je v zadnjem poglavju svoje knjige, naslovljenem *Socialismus und Kommunismus* rekel, da se da sta najti sreča in mir za človeški rod samo, če se uvede ljubezen kot višja duhovna enota v brak; dalje, da prinese prerojenje svetá, — ne oskrumba in uničba braka in rodbine, — ampak „die Erfassung ihrer sittlichen Bedeutung, die Achtung und Heilighaltung der ehelichen und Familienbände“. Opozarjamo, da smo tudi mi enako tolmačili pravi smisel čl. 21 veljajoče ustave glede institucije braka in rodbine. Pa se vprašamo, kaj je v tem pogledu opravila naša država?

Preden na to vprašanje odgovorimo, naj se ozremo po tujih vzorcih. Nismo navdušeni za ideologijo nacionalnega socializma v Nemčiji, zlasti ne v kazenskem pravu, pa vendar mislimo, da ima v marsikakšnem pogledu prav. Tako se nam zdi, da je zadela Nemčija pravo, ko je v „*Zehn Gebote für die Gattenwahl*“ v drugi točki izdala parolo: „*Du sollst, wenn Du erbggesund bist, nicht ehelos bleiben*“. Prav v tem duhu je izdala Nemčija zakon z dne 2. junija 1933., ki je uvedel nov državni davek kot pomoč za ustanovitev pravih brakov. Vse samske osebe, ki so stare izpod 55 let, pa imajo 65 mark mesečnih dohodkov, plačujejo od 2% do 5% od svojih dohodkov davka. Iz tega dobé po zakonu z dne 20. junija 1933. osebe, ki hočejo skleniti zakon, posojilo do 1000 mark, če je bila bodoča soproga v času od 1. junija 1931. do 31. maja 1933. najmanj 6 mesecev v državi zaposlena kot delavka in če se zaveže, da to zaposlitev opusti in se nove ne poprime, dokler dobiva njen soprog več ko 125 mark mesečnega zaslužka, a posojilo še ni vrnjeno. Posojilo je brezobrestno, služi naj nakupu pohištva. Vrača se v obrokih po 1% na mesec, vendar se ne daje v gotovini, ampak zarocenca prejmeta bone za nakup pohištva. Druga naša soseda, Italija, pa je navzlic svojim ogromnim izdatkom v vojni z Abesinijo vstavila letos v proračun znesek 41 milijonov lir za pospeševanje sklepanja zakonov in vzdrževanje zakonske dece državnih uslužbencev.

Na nasprotni strani imamo pa Sovjetsko Rusijo, ki s svojim boljševizmom izpodjeda korenike pravega braka in ruši institucijo rodbine. Posledice so zlasti za deco žalostne: Izgubljeno je torišče in žarišče za njeno pravo vzgojo! Le v pogledu alimentacije otrok se je zakonodaja Sovjetske Rusije že nekoliko streznila...

To sta torej dva nasprotna pola. Boljševizem podira, solidarizem, naj se imenuje nacionalni socializem ali pa fašizem, pa pospešuje kar največ mogoče brak, rodbino, deco. Mi smo na sredi med njima, imamo v sedaj veljajoči ustavi iste načelne smernice kot solidarizem. Vsa naša narodna pravna zgodovina kaže, kakor smo uvodoma razlagali, da stoji slovenski kmečki narod neomajno na stališču, da se morata brak in rodbina spoštovati, divji ali koruzni zakon pa kot pohujšljiv zatirati. Tudi hrvatski in srbski kmet kažeta isto miselnost. Naša zakonodaja je sicer nekaj storila glede zavarovanja neporočenih življenskih družic in nezakonske dece, pa še to ne po enotnih vidikih. To je sicer gotovo razveseljiv moment raz obče človeško stališče. Toda vprav to ni vplivalo v smislu pospeševanja pravih zakonskih zvez, ampak morda celo nasprotno. Inače pa se ni zganila, da bi sprožila kakšno dalekosežnejšo akcijo v smislu čl. 21 septembrske ustave, dasi je bil z uredbo z dne 5. februarja 1919. osnovan pri ministrstvu socialne politike „državni oddelek za zaščito dece“, kar se je z uredbo z dne 27. junija 1929. razširilo na „odsek za zaščito mater in dece“. Obdavčenje neoženjenih oseb, olajšave pri davkih za osebe, ki imajo 9 ali več otrok, ni pomenilo za pobijanje divjih zakonov prav nič (zak. z dne 15. dec. 1930., odn. z dne 25. marca 1932.). Nasprotno, najnovejša ukinitiv doklad za soprogo bo samo odvrčala od porok državnih uslužbencev.

Jasno je, da gre pri ustanovitvi nepravega zakona precejšnja vloga izvestni predispoziciji za življenje mimo in preko verskih predpisov, zlasti velja to na strani ženske osebe, ki se mora zavedati, da tvega kot življenska družica tudi materinstvo. Tista predispozicija se ne ujema prav z moralnim čustvovanjem naših povprečnih jugoslovanskih deklet, zlasti ne slovenskih. V vsej naši državi pa nimamo zavoda za ogroženo in padlo žensko mladež. Pač pa se nam tak zavod sedaj obeta vprav v Sloveniji. Ljubljanski škof je dal Društvu za varstvo deklet na razpolago grad Brdce pri Mozirju. V banovinskem proračunu za l. 1935/36. je postavka 50.000 Din za opremo zavoda v Brdcah. V novem zavodu naj bi našla zatočišče dekleta, ki so iz lahkomišljenosti zašla s prave poti in pa tista, ki so zbog domačih ali sploš-

nih življenskih razmer v resni nevarnosti moralnega propada. Če bodo ta dekleta dobila tu usposobljenost za življenski boj in smisel za pridobitno delo, ne bodo klecala v skušnjavi, ne bodo se zadovoljila z nadaljnjo življenjsko potjo v divjem zakonu.

Kakor se vidi, se je občutila potreba po obvarovanju moralnosti deklet v stalnem spolnem razmerju z moškimi najprej v Sloveniji. *Exempla trahunt*. Toda to je zelo majhen del tistega problema, ki bi ga hoteli rešiti v pogledu zakonodajne politike. Jedro problema je in ostane, da se spravi celokupni pravni red v sklad z osnovno zahtevo, da se pospešuje zdrav rod v posvečevanju in spoštovanju rodbinskega življenja v pravem braku; kajti to in samo to bo tudi blagodejno vplivalo na pravilno vzgojo dece in mladine sploh. Tega pa nam je v današnjih časih in prilikah prav zares potreba.

Preklic predloga (§ 85 Kz.) in umik zasebne tožbe.

Priv. doc. dr. Avgust Munda.

(Konec.)

K 4) Kakor smo že omenili, poda upravičenec (§ 6, osmi odst. Kp.) le en pogoj za pregon, ne more pa vplivati na to, kako se pregon izvede. Ker se mora preganjati dejanje v celoti, se morajo preganjati tudi vsi sokrivci dejanja.⁸⁸ Nedeljivost predloga (zasebne tožbe) in preklica predloga (zasebne tožbe) v smislu §§ 88 in 89 Kz. je torej le zakonita posledica nedeljivosti kazenske tožbe (pregona). Če torej prekliče upravičenec predlog (zasebno tožbo) glede enega udeleženca (to je: storilca, sotorilca, nasnovalca, pomoč-

⁸⁸ Če je več udeležencev, se začne trimesečni rok (§§ 85, 86 Kz.) glede vseh udeležencev, ko zve oškodovanec za osebo enega storilca; predmet predloga je namreč „kaznivo dejanje“, ne pa storilec, trimesečni rok se začne torej tudi proti onim udeležencem, ki oškodovancu takrat še niso bili znani (Olshausen § 65—2, Liszt § 45, Finger I—202, o. s. k. z. 1910—281. Drugega mnenja je Binding (Hdb. I—639), ki pravi da se začne trimesečni rok, ko je prejel oškodovani poslednje obvestilo o udeležencu; enako: Allfeld 195. Tretje mnenje, ki pa je glede na načelo nedeljivosti očitvidno zgrešeno, pravi, da je računati trimesečni rok za vsakega udeleženca posebej. Seveda pa je računati trimesečni rok šele od takrat, ko izve oškodovani za „storilca“; ne zadostuje, da zazna za nasnovalca ali pomagača.

Prvi dan trimesečnega roka pa je dan, ki sledi dnevu zaznatja (§§ 85, 86 Kz.: ... „od dne, ko ...“).